

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DİŐ POLİTİKADAKİ AKTÖRLÜĞÜNE ETKİ EDEN GÜÇ UNSURLARI: SİVİL GÜÇ, ASKERİ GÜÇ VE NORMATİF GÜÇ

THE EUROPEAN UNION FOREIGN POLICY AND POWER FACTORS AFFECTING ITS ACTORNESS: CIVILIAN POWER, MILITARY POWER AND NORMATIVE POWER

Metin AKSOY

Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, GÜMÜŞHANE
(metinaksoy@hotmail.de)

Ömer UĞUR

Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, GÜMÜŞHANE
(omerugur@gumushane.edu.tr)

ÖZ

Avrupa Birliği (AB) üzerine yapılan tartişmaların önemli bir bölümünü, AB'nin mevcut bir dış politikasının olup olmadığı, bu dış politikanın öngörülebilirliği ve bu dış politikanın hangi gücün üzerine inşa edildiği oluşturmaktadır. Bu tartişmaların paralelinde AB'nin bir uluslararası aktör olma bağlamında sivil, askeri ve normatif güce dayalı dış politika araçlarını geliştirerek kendisine strateji oluşturduğu görölmektedir. Bu stratejinin parametrelerini sivil, askeri ve normatif dış politika araçları oluşturmaktadır. AB, bu araçları uluslararası sistemde kullanarak etkili bir aktör görünümü sergilemeye çalışmaktadır. Buna karşın, AB üyesi devletler ulusal çıkarlarından dolayı ortak dış politika konusunda farklı görüşlere sahiptirler ve ortak bir uzlaşı sağlayamamaktadırlar. Bu nedenle AB'nin oluşurmaya çalıştığı bu dış politika araçlarının kapasitelerinin/kabiliyetlerinin etkin biçimde kullanılması da mümkün olmamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, Aktörlük, Sivil güç, Askeri güç, Normatif güç

ABSTRACT

An important part of the debate on the European Union (EU) is whether the EU has an existing foreign policy, the predictability of the foreign policy and to built on what constitutes the power of its foreign policy. In parallel with these discussions, the EU as an international actor has developed foreign policy based on civil, military and normative power. Accordingly, the EU has created it strategies. This strategy parameters constitutes economic/civilians, normative and military tools. The EU is trying to indicate its effectiveness and enhance its actoriness in the international system by using these tools. However, it is argued that since EU member states do not share long standing and extensive common interest, this leads to not only block agreement on creating suprenational foreign policy in the EU level, but also prevent to create collective capabilities by using these tools.

Keywords: The European Union, Actoriness, Civilian power, Military power, Normative power

1. Giriş

Avrupa Birliği'nin (AB) uluslararası alanda nasıl bir güç olduğu, bu gücü meydana getiren unsurların neler olduğu ve bu gücün meşruiyeti ile ilgili olarak yoğun tartışmalar yapılmaktadır. AB'nin, Ginsberg'in de belirttiği gibi, "ne bir ulus devlet ne bir devlet dışı aktör, ne de bir uluslararası bir örgüt ya da rejim" (Ginsberg 1999: 432) olmaması nedeniyle özellikle dış politika konusunda üye ülkelerin üzerindeki etkisi de sınırlı kalmaktadır. Bu konuda geliştirilen kurumsal çözüm önerileri çoğu kez yetersiz kalmakta ve dış politika araçlarının kullanım kapasitesini de olumsuz etkilemektedir. Örneğin, Avrupa düzeyinde oluşan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na (ODGP) AB üyesi ülkelerin uyum veya uyumsuzluğu, yakınlaşması veya farklılaşması, AB'nin dünya siyasetindeki etkinliğine ve etkisine doğrudan etki göstermektedir. Soğuk Savaş sonrası üye ülkeler, AB'nin uluslararası ilişkilerde daha fazla sorumluluk alıp etkili bir uluslararası aktör olarak hareket etmesi isteklerini ODGP ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP)/ Ortak Savunma ve Güvenlik Politikası'nı (OGSP) oluşturarak göstermişlerdir (Tonra ve Kristiansen 2004; Kasım 88; Bindi 2010; Keukeleire ve Delreux 2014; Miskimmon 2007; Bretherton Vogler 2006; Thomas 2011; K. Smith 2014; Petersen ve Sjursen 1998). Buna rağmen, üye ülkelerin AB lehine ulusal egemenlik haklarından tamamen feragat etmek istememeleri, Avrupa düzeyinde etkili bir ortak dış politikanın oluşmasına engel olduğu gibi, ortak dış politika konusunda AB'nin elinde bulundurduğu dış politika araçlarını etkili kullanmasını da sınırlandırmaktadır. Başka bir ifadeyle söylenecek olunursa, üye ülkelerin ortak dış politika konusundaki farklı tutumları, AB'nin dış politika alanında sahip olduğu ve/veya geliştirmiş olduğu araçlarının kapasite yelpazesinin farklılık göstermesine neden olmaktadır. (K. Smith 2014; Keukeleire ve Delreux 2014; Bretherton Vogler 2006; Gross 2009).

Bu makalenin amacı AB'nin uluslararası alandaki aktörlük niteliğine ve geliştirdiği dış politika araçlarına dikkat çekmektir. Bu bağlamda AB'nin geliştirdiği dış politika araçlarının onun aktörlük niteliğini belirlediğini ortaya koymaktır. Çalışmada AB'nin uluslararası ilişkilerdeki aktörlüğüne etki eden dış politika araçlarının çeşitliliği, etkinliği ve kapasitesi analiz edilecektir. Bunu yaparken, önce AB'nin sivil güç araçlarının neler olduğu ve bunların uluslararası politikada nasıl kullanıldığı üzerinde durulacaktır. Sonrasında ise askeri gücün, sivil ve askeri amaçlardaki kullanımı tartışılacaktır. Son olarak normatif güç unsurları üzerinde durularak bunların AB'nin dış politikadaki kapasite ve kabiliyetine etkisi incelenerek her birinin uluslararası sorunlar karşısındaki etkinlikleri değerlendirilecektir.

2. Kapasite Yelpazesine Göre AB'nin Dış Politika Araçları

AB farklı güç yelpazesi çerçevesinde elinde bulundurduğu kapasiteyi değişik şekillerde kullanabilmektedir. Bu yelpazenin içinde sivil, askeri ve normatif dış politika araçları bulunmaktadır. AB, bu araçları uluslararası sistemde kullanarak etkili bir aktör görünümü sergilemeye çalışmaktadır. Buna karşın, uzun süredir ortak dış politika konusunda farklı görüşlere sahip üye ülkelerin henüz tam olarak belli konularda uzlaşamamaları AB'nin dış politikada kullandığı/kullanacağı araçların kapasite ve kabiliyetine etki edebilmektedir. Bu bağlamda, aşağıda Tablo 1'de görülen ve AB'nin uluslararası sistemde etkili bir aktör olmasını sağlayan dış politika araçları ile aktörlüğünü zayıflatan dış politika araçları, sivil, askeri ve normatif güç perspektifinden incelenecektir.

Tablo 1. AB'nin Dış Politika Araçları ve Güç Kapasiteleri

		AB'nin Dış Politikada Kullandığı Araçlar		
		Sivil Güç	Askeri Güç	Normatif Güç
AB'nin Kapasite Yelpezesi	Etkili	-Ticaret, Ortaklık ve İşbirliği Antlaşmaları -Adaylık perspektifi -İnsani Yardımlar	-Polis ve Askeri Birliklerin Eğitimi -Hukuk devleti ve Sivil Yönetimin güçlendirme misyonları -izleme heyeti misyonları	-Demokrasi -İnsan hakları -Azınlık hakları -Diplomasi
	Orta (Modarete)	-Kalkınma Politikası ve Ekonomik Yardımlar -Ekonomik Yaptırımlar	-Barış Koruma Misyonları	-Sürdürülebilir Kalkınma -Çevre -Enerji
	Etkisiz	Askeri yaptırımlar	-Tek taraflı askeri müdahale -Askeri Harcamalar Çatışmaların önlenmesi	

2.1. Sivil Güce Dayalı Dış Politika Araçları

Sivil güç, Tablo 1'de görüldüğü gibi, ekonomik gücü de kapsayan ve isminden de anlaşılacağı üzere, bir aktörün uluslararası sistemde kendi çıkarlarını askeri olmayan araçlar ve yöntemler kullanarak yerine getirmesi ve sürdürmesidir (Duchene 1972; Zielonka 1998; K. Smith 2004; Treacher, 2004). Bu bağlamda, Duchene (1972) AB'yi (o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu'nu) sivil bir güç olarak tanımlarken, AB'nin "ekonomik gücü yoğun ama askeri gücü sınırlı bir grup sivil ülkeler topluluğu" olduğunu vurgulamaktadır (Duchene 1973: 19). Nitekim AB'nin kendi kuruluş amacı bile uluslararası sistemde sivil güç olduğunu gösteren en önemli gelişmelerden biridir. Zira Avrupalı devletlerin arasında yüzyıllar süren savaş ve mücadelelerden sonra, AB'nin kurulması, Avrupa'nın dünyanın istikrarlı, müreffeh huzurlu bir kıtası haline dönüşmesini ve bu anlamda AB'nin sivil güç olarak ön plana çıkmasını sağlamıştır (Bretherton ve Vogler 2006; Whitman 2006; Sjursen 2006). Avrupalı devletlerin kendi aralarında göstermiş oldukları bu başarının uluslararası sistemdeki yansımaları da yine bu gücün bir tezahürü şeklinde ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Soğuk Savaş yıllarında AB'nin süper güçler Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği'nin, yani rakip iki ittifakın önderleri arasındaki karşılıklı caydırıcılık ve güç dengesinin arasında kalması da dış politika alanında sivil araçları ön plana çıkarmasının en önemli nedenlerinden biridir. Bu bağlamda, AB'nin, uluslararası ilişkilerde sivil bir güç olma rolünün temel yapı taşlarını, ekonomik ve insani yardımlar, üçüncü ülkelerle kurduğu ticari ve ekonomik ilişkiler, kullandığı diplomatik ve kültürel araçlar kapsamaktadır (Krohn 2009: 4; Mercan 2008: 103). Nitekim "AB'nin dünya kalkınmasındaki %57'lik yardım payı, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerle ticaret hacmi ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası örgütlerle ticaret ilişkileri onun uluslararası alandaki sivil gücünü temsil eden göstergelerdendir" (Mercan 2008: 103). Bu nedenle, AB'nin dış politika alanında kullandığı etkili dış politika araçları hiç şüphesiz ekonomi ve ticaretle ilgili olan araçlardır (Bretherton ve Vogler 2006; K. Smith 2014; Verdun 2011; Ginsberg 1999). Ancak bu araçlar AB'nin uluslararası sistemdeki aktörlüğüne aynı derecede katkı sağlamamaktadır. Bu araçlardan bir kısmının AB'nin aktörlüğüne en etkili şekilde katkı sağlarken, diğer bir kısmının ise en alt düzeyde katkı sunduğu görülmektedir (K. Smith 2014: 45-53). Çünkü bir kısım ekonomik dış politika araçları üçüncü ülkeler üzerinde büyük ve derin etkileri ortaya çıkarmayı başarırken, diğerleri aynı etkiyi ortaya çıkaramamaktadır. Bunun temel nedeni bir yandan üye ülkelerin kendi çıkar ve tercihlerine göre dış politika alanında AB'nin etkinliğini genişletme veya sınırlandırma eğiliminden olması iken, diğer yandan üçüncü ülkelerin

AB'nin sivil araçlarına karşı olan algısı, AB'nin etkisinin farklı düzeyde ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Keukeleire ve Delreux 2014: 199). Bu nedenle, sivil araçların etkinlik düzeylerine göre kendi aralarında bir ayrıma tabi tutulmaları gerekmektedir.

AB'nin dış politika alanında kullandığı 'ticaret, ortaklık ve işbirliği antlaşmaları', 'üyelik perspektifi', 'insani yardımlar', 'indirimler' ve kota artışları' sivil araçlar arasında en etkin olarak kullandıkları araçlardır (K. Smith 2014: 53; Keukeleire ve Delreux 2014; Bretherton ve Vogler 2006; 72; Krohn 2009:6). AB'nin dünya genelindeki ticari malların altıda birini ve servis hizmetlerinin beşte birinden fazlasını meydana getirmesi ve bu bağlamda dünyadaki en büyük piyasalardan birini oluşturmasından dolayı dünyanın en büyük ekonomik güçlerden biridir (McCormick 2013: 332). AB'nin bu küresel ekonomik varlığı sayesinde diğer ülkeler ve uluslararası örgütlerle çok taraflı ve çift taraflı ticaret antlaşmaları yapılarak, bu gücün aynı zamanda dış politika alanında kullanılması da mümkün hale getirilmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, AB'nin özellikle üçüncü ülkelerle yapmış olduğu ticaret, ortaklık ve işbirliği antlaşmaları, Avrupa dış politikasının uluslararası sistemde kapasite ve kabiliyetinin artmasında ve bu anlamda aktörlüğünün güçlenmesinde en etkin araçlar olarak görülmektedir. (Keukeleire ve Delreux 2014: 197-2006; K.Smith 2014: 46-53; Bretherton ve Vogler 2006: 71-75). Gerçekten de AB nerdeyse dünyadaki her ülkeyle ticaret, ortaklık ve işbirliği antlaşmaları yapmakta ve böylece üçüncü ülkelerin AB piyasalarına rahatça girebilmelerine, bunun yanında finansal yardımlardan teknik yardımlara bilimsel desteklerden çevresel desteklere kadar çok geniş alanlarda AB'nin imkânlarından yararlanılmasına imkan sunulmaktadır (Krohn 2009: 7). AB'nin bu türden antlaşmaları herhangi bir karşılıklılık temelinde gerçekleştirilmesi ve böylece tamamen üçüncü ülkelerin lehine bir durumu ortaya çıkarması, dış politika alanında bu araçların etkinliğinin artmasına katkı sağlamaktadır (K. Smith 2014: 53). Ancak bu durum üçüncü ülkeler açısından onların AB'ye bağlılığını sürekli hale getirmektedir.

Diğer yandan, her ne kadar coğrafi konumla sınırlı olsa da AB adaylık perspektifi de AB'nin dış politika alanında kullandığı en etkili araçlar arasında yer almaktadır (Bretherton ve Vogler 2006: 133; Keukeleire ve Delreux 2014: 207; Cameron 2004: 128-131; Pomorska 2008; Sedelmeier 2006:119). AB genişleme politikası aracı ile hem dış politika araçlarının çeşitliliğini artırırken, hem de Avrupa'nın bütünleşmesi sürecinin derinleştirilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, adaylık perspektifi iki açıdan AB'ye önemli katkılar sağlamaktadır. Bunlardan birincisi, hiç şüphesiz AB'nin çevresindeki ülkelere adaylık perspektifi sunarak kıtanın istikrarlı kalmasına olanak sağlamasıdır. Özellikle 1980'lerden sonra gerçekleşen genişlemeler ile AB arka bahçesi olarak tabir edilebilecek coğrafyada ortaya çıkabilecek çatışmaları önlerken, bölgenin istikrar kazanmasında ana aktör olmayı başarmıştır (Keukeleire ve Delreux 2014: 207). Ancak Avrupa, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde bölgenin istikrarı için gerekli inisiyatifini alamamıştı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki süreçte ise Doğu ve Orta Avrupa'daki eski Sovyet ülkelerini Birliğe kabul ederek, hem bu bölgede istikrarsızlığı engellemiştir hem de olası bir çatışma durumunu ortadan kaldırmıştır. İkinci olarak, adaylık perspektifi AB'ye katılmak isteyen komşu ülkelerde çeşitli yapısal dönüşümlerin yaşanması için itici güç oluşturmaktadır. Bu ülkelere adaylık perspektifi sunulması ile politik, ekonomik ve hatta sosyal açıdan köklü yapısal değişimlerin yaşanması mümkün hale gelebilmektedir. Zira AB üyeliği, AB'nin sağlamış olduğu fırsatlardan en büyüğünü ve en önemlisini oluşturmaktadır. Çünkü AB'nin sağlamış olduğu diğer fırsatlarda ülkeler karar alma mekanizmasının içinde yer almazken, AB üyeliği ile birlikte sürecin bir parçası haline gelmekte ve karar alma sürecine etki eden aktörlere dönüşmektedirler. Bundan dolayı aday ülkeler, tam üye olabilmek için AB'nin koşullarına, normlarına, politikalarına göre kendi ulusal politikalarını yeniden şekillendirmektedir (Wong ve Hill 2011; Wong 2007; Keukeleire ve Delreux 2014; Bretherton ve Vogler 2006).

AB ekonomik gücüne bağlı olarak, 'insani yardımları' en etkili dış politika araçlarından biri olarak kullanabilmektedir (Versluys 2009: 91; Carbone 2011: 325) . AB insani yardım politikası ile üçüncü ülkelerde meydana gelen doğal afetler ve insan kaynaklı olağanüstü durumlarda bu ülkelerde yaşayan insanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamada önemli rol oynamaktadır. Oyle ki, AB günümüzde dünya çapında insani yardımda bulunan organizasyonların başında gelmektedir/ en önemlilerinden bir tanesidir (K.Smith 2014: 49; Keukeleire ve Delreux 2014: 220). Bunun yanında, AB ve ye ülkelerin yaptıkları insani yardımlar birlikte düşünüldüğünde AB insani yardım konusunda dünyada açık ara lider konumundadır. AB'nin dış politika aracı olarak insani yardımları etkin kullanabilmesinin temel nedeni şüphesiz, bu konularda hızlandırılmış karar alma prosedürlerinin uygulanmasıdır. Bu bağlamda, oğneğin, İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü (Humanitarian Aid and Civil Protection Directorate -ECHO) herhangi bir konsey ve komisyon kararı olmaksızın uluslararası krizlerde hızlıca reaksiyon gösterme yeteneğine sahiptir. Gerçekten de ECHO, 3 milyon Euro'ya kadar olan harcamalarda yetkiyi elinde bulundurarak, olaylara daha hızlı müdahale edilmesine ve bu sayede AB'nin görünürlüğünün artmasına yardımcı olmaktadır (K. Smith 2014: 49-53). Bununla birlikte AB'nin insani yardımları dış politika aracı olarak en etkin şekilde kullanmasının altında yatan nedenlerden biri de, bu konularda 'yardımsızlık', 'tarafsızlık' ve 'serbestlik' ilkelerini ön planda tutmasından kaynaklanmaktadır (Keukeleire ve Delreux 2014: 220). Böylece, ye devletlerin ulusal çıkarları tehdit edilmediği sürece, herhangi bir ayırımı veya politik çıkarı göz önüne almaksızın karar alabilmekte ki bu şekilde bütün ye lkeler Birlik çatısı altında birlikte hareket etmesi mümkün olmaktadır.

Ote yandan, AB dış politika alanında, insani yardımlar, adaylık perspektifi ve ticaret, ortaklık ve işbirliği antlaşmaları kadar olmasa da, kalkınma politikası, ekonomik yardımlar, ekonomik yaptırımlar gibi araçları da etkili bir şekilde kullanabilmektedir (Carbone 2011; Bretherton ve Vogler 2006; K. Smith 2014; Holland 2002). AB'nin kurulduğu günden beri gelişmekte olan ülkelerle ilişkilerini sürekli olarak geliştirdiği grlmektedir. Bu ilişkiler genellikle ekonomik konuları kapsamakta ve AB'nin uluslararası sistemdeki aktörlüğüne önemli derece katkı sağlamaktadır. Yine de Bretherton ve Vogler'in (2006) de vurguladığı gibi AB'nin gelişmekte olan bütün ülkeler ile tutarlı ve kapsayıcı bir kalkınma politikasını geliştirdiği söylemek oldukça zordur (Bretherton ve Vogler 2006: 107). Bunun temel nedeni, AB, bu politikayı bütün gelişmekte olan ülkeler için değil daha çok "tarihsel bağları" olduğu ülkeler için ön plana çıkarmasından kaynaklanmasıdır. Bunun yanında, her ne kadar son on yıllar içerisinde diğer gelişmekte olan ülkeler ile bu türden ilişkiler oluşturulmaya çalışılıyor olsa da, özellikle AB'nin siyasi kriterleri bu ülkeler ile olan ilişkilerin gelişmesini engellemektedir. Zira AB'nin, demokratik, insan haklarına ve azınlık haklarına saygılı olmayan ülkeler ile bu türden işbirliği içine çoğu zaman girmediği grlmektedir (K. Smith 2014: 52). Bu nedenle, bu politika AB'nin temel ilkeleri ile örtüşen ülkeler ve tarihsel bağı olduğu gelişmekte olan ülkeler ile etkili bir dış politika aracı olarak kullanırken, bu ilkeler ile örtüşmeyen ülkelerde bu politikanın etkinliğinden söz etmek mümkün değildir. Bunun yanında, özellikle ye ülkelerin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda AB'nin ekonomik araçlarını yönlendirme durumları da söz konusudur. Başka bir deyişle, ye ülkeler kendilerine tarihsel ve kültürel olarak yakın gördükleri -özellikle koloni geçmişi olan Sahra altı Afrika, Karayip ve Pasifik lkeleri, Lübnan gibi gelişmekte olan- ülkeler ile olan ilişkilerini AB üzerinden devam ettirdikleri grlmektedir (Bretherton ve Vogler 2006: 110).

AB'nin 'kısıtlayıcı tedbirler/önlemler' olarak tanımladığı ekonomik yaptırımlar AB'nin dış politika aracı olarak sıklıkla kullandığı araçlar arasında yer almaktadır (Eckes 2012: 114). Bu araçlar, diğer ekonomik araçlarda olduğu gibi üçüncü ülkelere olumlu yönde bir etki yapmamakta,

bunun tam tersine bu ülkeler üzerinde AB'nin ekonomik olanaklarının kullanımını sınırlamaktadır (Keukeleire ve Delreux 2014: 218). Böylece, AB'nin kısıtlayıcı önlemleri ya da ekonomik yaptırım gücü, üçüncü ülkelerin, bireylerin –genellikle siyasi liderler veya siyasi elitlerin- ve terörist grupların faaliyetlerini veya politikaları üzerinde bir değişim yapmalarını zorunlu hale getirmektedir. AB bu gücü Konsey tarafından belirlenen 'kısıtlayıcı tedbirlerin kullanımı ile ilgili temel ilkeler' dahilinde kullanmaktadır (EU Council 2004). Bu ilkeler, örneğin, terörizmle mücadeleyle desteklemek, kitle imha silahlarının yayılmasının engellemek ve insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetişimin devam ettirilmesini konularını içermektedir (EEAS 2015). Bu ilkeler çerçevesinde, AB, ekonomik ilişkileri askıya alma, fonların dondurulması gibi finansal yaptırımlar uygulama, diplomatik ilişkilerin durdurulma veya azaltılması, spor ve kültürel aktivitelerin boykot edilmesi ve uçuş yasağı gibi konularda yukarıda sayılan ilkeleri ihlal eden ülkeler üzerinde yaptırımlar uygulamaktadır (Keukeleire ve Delreux 2014: 218).

Eckes'in (2012) de vurguladığı gibi, yaptırımlar genellikle bir dış politika aracı olarak kabul edilse de, yaptırımların etkinliği konusunda önemli soru işaretleri mevcuttur. Nitekim bir dış politika aracı olarak yaptırımlar özellikle demokrasi ve insan hakları haklarının korunması konularında zaman zaman yetersiz kalabilmektedir. Zira AB üyesi bazı ülkeler dış politika tercihlerini ve çıkarlarını daha ön planda tutarak, demokrasi ve insan hakları konularını göz ardı edebilmektedirler. Örneğin, Wong'un (2007) da altını çizdiği gibi, "her ne kadar görünürde Fransız politik ve diplomatik çıkarları AB'nin yukarıda sayılan ilkelerine uyum halinde gözükse de, uygulamada Fransız dış politikasının –özellikle eski Afrika kolonilerindeki baskıcı rejimlere vermiş olduğu destekler göz önüne alındığında- insan hakları ve demokrasi konularına ilgisinin çok az olduğu bir gerçektir" (Wong 2007: 89). Bununla birlikte, AB'nin bir dış politika aracı olarak yaptırımları en etkili şekilde kullanabilmesi şu üç nedenden dolayı mümkün gözükmemektedir. Brummer (2009) bunları şu şekilde sıralamaktadır: AB'nin yaptırımlar konusunda hangi ülkeyi seçeceği konusunda çok seçici olduğu, yaptırımların altında yatan temel nedenler genellikle tutarlı kalıplar içermesi ve son olarak muafiyetler keyfi bir şekilde kullanılmamasıdır (Brummer 2009: 191-207). Tüm bu nedenlerden dolayı, AB'nin ekonomik yaptırımları, en etkili dış politika aracı olacakken, dış politika etki derecesi düşmekte ve zaman zaman AB'nin inandırıcılığını ortadan kaldırmaktadır.

AB'nin sivil güç olarak etkili dış politika araçları olmasına rağmen, yine sivil konuları içeren etkisiz dış politika araçları da söz konusudur. Bu araçlar daha çok AB'nin uzun süredir kendini sivil güç olarak konumlandırmasının bir sonucudur (Krohn 2009: 7). Bilindiği gibi AB dünyanın herhangi bir bölgesinde ortaya çıkan şiddet olayları karşısında anında diplomatik ve ekonomik yaptırımlar uygulayarak, şiddetin artmasını engellemeyi çalışmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik ve diplomatik yaptırımlar genellikle başarılı olmasına rağmen, AB'nin bir dış politika aracı olarak ambargo aracını etkili kullanması her zaman mümkün olamamaktadır (Esfandiary 2013: 5). Bunun temel nedeni ambargolar konusunda AB üyesi ülkelerin kendi ulusal çıkarlarına göre hareket etmesidir. Çünkü AB'nin ambargo uygulamaları istisnai bir durumu oluşturmaktadır. Öyle ki, 2008 yılında Konsey tarafından onaylanan "Silah İhracatı Ortak Kuralları" kesin olarak hangi koşullar altında silah satılabileceğini düzenlemesine rağmen, herhangi bir askeri teknolojinin veya ekipmanın transferine karar verme veya reddetme hakkı hala üye ülkelerin takdirine bağlılık göstermektedir (EU Council 2008). Bu ise AB düzeyinde ambargo kararının, eğer üye ülkenin çıkarlarını zedelemesi durumunda –ki silah endüstrisinin güçlü lobicilik faaliyetleri göz önüne alındığında, ihracata yönelik sınırlandırmalar konusunda- üye ülkelerin genellikle isteksiz davranmaları kuvvetle muhtemel hale gelmektedir.

2.2. Askeri Güce Dayalı Dış Politika Araçları

AB'nin askeri bir güce gereksinimi olup olmadığı sorusu/sorunu Avrupa bütünleşme tarihinin en uzun ve en çok tartışma yaratan konularından birini oluşturmuştur (M. E. Smith 2011: 186). Soğuk Savaş boyunca Avrupa'nın savunma ve güvenliğinin NATO ve dolayısıyla ABD tarafından koordine edilmesi AB'nin askeri güce olan ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması, Körfez Savaşı, Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi, Avrupa bütünleşme tarihinde ilk defa savunma ve güvenlik konularının Avrupa düzeyinde ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, AB askeri kapasitesinin geliştirilmesi, Batı Avrupa Birliği (BAB) ile olan zayıf bağlantısına rağmen, Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası'nın metni içinde yer almaya başlamıştır. Bu tarihten sonra, hem AB içindeki gelişmeler –AB genişleme süreci gibi- hem de uluslararası krizler –Balkan Krizi gibi-, bu girişimin geliştirilmesinin önünü açmıştır. Nitekim Amsterdam Antlaşması ile devam ettirilen süreç, St. Malo zirvesi ile en önemli kilometre taşının oluşmasını sağlamış ve Nice Antlaşması ile AGSP'nin oluşması mümkün olmuştur (Keukeleire 2010). Bu şekilde, Maastricht'e savunma konularına yer vermeyen ODGP'nin kapsamına savunma ve güvenlik konularının da dahil edilmesi ile AB düzeyinde askeri kapasitenin geliştirilmesi için uygun zemin oluşturulmuş ve kurumsallaştırılmıştır (Çomak 2005:41)

Uluslararası sistemde AB dış politikasının etkinliği artırmak adına başlatılan askeri kabiliyetlerin geliştirilmesinin temel odak noktası –daha önceki deneyimlerden çıkarılan dersler ışığında- insani ve kurtarma görevleri, kriz yönetimi, barış koruma ve çatışma engelleme görevlerini şeklinde olan bir askeri gücün oluşumuna izin vermektedir (Howorth 2011: 208). Her ne kadar Fransa'nın, AB'nin ABD gibi askeri bir gücü oluşturması yönünde bir eğilimi söz konusu olsa da, diğer üye ülkeler –özellikle İngiltere- geliştirilecek askeri gücün AB'nin sivil gücünü destekleyecek bir güç olarak şekillendirilmesi gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Nitekim üye ülkeler geliştirilecek askeri gücün AB'nin sivil ve normatif gücünü pekiştirici bir rolün olmasının gerekliliğini vurgulamışlardır (Krohn 2009: 9-10). Bu bağlamda, AB'nin askeri güç oluşumu hem askeri boyutu hem de sivil kriz yönetimini kapsayan bir dış politika aracı olarak oluşturulmuştur (Kahraman 2011: 132; Keukeleire ve Delreux 2014: 173; M. E. Smith 2011: 187). AB dış politikasının askeri boyutu, kriz bölgelerinde istikrarı ve barış antlaşmalarının uygulanmasını sağlayan askeri müdahaleleri kapsarken, sivil boyutu daha çok bölgenin yeniden inşası, kurumsal yapıların iyileştirilmesi ve bölgedeki durumun izlenmesi şeklindeki misyonları kapsamaktadır. Askeri araçların, sivil ve askeri boyutlarının olması bu araçların etkinliklerinin de farklı düzeylerde olmasına neden olmaktadır. Nitekim AB'nin kurulduğu günden beri sivil bir güç olduğu düşünüldüğünde, AB'nin askeri araçlarındaki sivil boyutlarının daha başarılı ve etkili olduğunu, buna karşı özellikle tek taraflı askeri müdahaleler konusunda yeterli etkiyi çoğu zaman göstermediği görülmektedir (Bretherton ve Vogler 2006; K. Smith 2014; Howorth 2011; Krohn 2009).

AB 2000'li yıllarda askeri kapasite geliştirme kararı almasından sonra ilk askeri amaçlı operasyonu 2003 yılında gerçekleştirmiştir. Bu tarihten sonra, AB 3 kıtada olmak üzere 23 ülkede 30'dan fazla görev üstlenmiştir (K. E Smith 2014: 60-63). Bu görevlerin yirmiden fazlası AB'nin askeri kapasitesinin sivil boyutunu kapsarken, diğer görevler ise askeri boyutunu oluşturmaktadır (Keukeleire 2010; K. Smith 2014:60-64; Howorth 2011: 207). Görülebileceği gibi, AB'nin bugüne kadar üstlenmiş olduğu görevler ağırlıklı olarak, her ne kadar askeri kapasite bağlamında değerlendirilse de, askeri gücün sivil boyutunu oluşturmuştur. Bu görevler arasında, kriz yaşanan ülkelerdeki asker ve polis birliklerinin eğitilmesi, hukuk devleti ve sivil yönetimin güçlendirilmesi, sınır güvenliğinin sağlanması ve kontrolü ve izleme heyetleri gibi konular yer almakla birlikte,

genellikle bir seneye sınırlı görevleri içermektedir (K. Smith 2014: 60-64). AB'nin sivil boyutlu görevleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, AB güçlerinin herhangi sıcak çatışmaya girmeden ama ülkenin güvenliğine katkı sağlayacak konuları kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Başka bir deyişle, AB, düşük yoğunluklu krizlere ve yüksek risk almadan kriz bölgesinin güvenliği ve istikrarının artmasına olanak sağlayacak görevleri üstlendiği görülmektedir. Bunun temel nedeni, AB'nin klasik anlamda bir askeri güç olarak nitelendirilememesi ve üye ülkelerinde bu yönde bir isteğinin olmamasından kaynaklanmaktadır (Krohn 2009: 11). Nitekim üye ülkeler Avrupa düzeyinde oluşturulacak askeri kapasitenin sınırlarını, daha önce değinildiği gibi, sadece Petersberg görevleri ile sınırlandırmışlar ve oluşturulacak askeri gücün NATO'ya veya ulusal savunma ve güvenlik politikalarına alternatif veya rakip olmamasına özen göstermişlerdir (Keukeleire 2010: 54).

Bu çerçevede, AB'nin askeri araçlarının sivil boyutu, Avrupa dış politikasının en etkili araçlarını oluşturmaktadır (Keukeleire ve Delreux 2014; Howorth 2011; K. Smith 2014; Bretherton ve Vogler 2006). Bu araçların Avrupa dış politikasında etkili olmasının birkaç nedeni vardır. Öncelikli olarak, bu görevler, yukarıda da bahsedildiği gibi, düşük risk alınarak yerine getirilen görevler kapsamına girmekle birlikte, çok fazla personel görevlendirmeden yerine getirilen operasyonlar arasında yer almaktadır. Nitekim AB'nin 2004 yılında Gürcistan'daki hukuk devleti ve sivil yönetimin güçlendirilmesi ile ilgili EUJUST THEMIS görevinde sadece on kişi görevlendirmiştir. Yine 2007 yılında Afganistan'daki polis örgütünün eğitilmesi için oluşturulan EUPOL Afganistan görevinde herhangi sıcak bir çatışmanın içinde yer almayan üç yüz elli personel bu görevi yerine getirmiştir. İkinci olarak, AB'nin bu operasyonları her zaman çok taraflı oluşumların içinde gerçekleştirmiş ve genellikle açık bir şekilde talep edilmesinden sonra krizlere müdahalede destekleyici, tamamlayıcı ya da NATO, BM veya Afrika Birliği gibi kuruluşların yerine geçeci bir rol oynamıştır (Ginsberg ve Penska 2013: 161-229). Üçüncü olarak, AB'nin bu araçları kullanırken objektif ve gerçekçi nedenlere sahip olmasıdır (Keukeleire ve Delreux 2014: 189). Gerçekten de, bu operasyon ve görevlere bakıldığında, örneğin Balkanlar'daki istikrarsızlığın Avrupa bütünleşmesine muhtemel olumsuz etkilerinin olması, Asya ticaret yolunun tehdit altında olması ve Sahraaltı bölgesindeki cihadi grup oluşumlarının Akdeniz bölgesine yayılması ve dolayısıyla Avrupa'yı etkilemesi, AB'nin ve üye ülkelerin neden bu operasyonlarda daha istekli ve birlikte hareket etmek istedikleri açıklamaktadır.

Öte yandan, AB'nin askeri kapasitesinin boyutunun sivil boyutu kadar etkili olduğunu söylemek oldukça zordur. Bunun temel nedeni, ODGP bünyesinde AGSP/OGSP oluşturulmuş olsa da, "AB'nin kendine ait bir ordusu ve teçhizatının mevcut olmamasındandır" (Keukeleire ve Delreux 2014: 177). Bundan dolayı, AB'nin gerçekleştireceği askeri operasyonlar tamamen üye ülkelerin kaynaklarına bağımlılık göstermektedir. Ne var ki, birçok AB üyesi ülkenin ordusu Soğuk Savaş sonrası döneme henüz adapte olabilmesi ve birçoğunun ise hala Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, NATO ve dolayısıyla ABD'nin savunma ve güvenlik harcamalarından faydalanmayı düşünmesi ve bu yönde hareket etmesi, AB'nin askeri kapasitesini zayıflatmaktadır (Howorth 2011: 209). Bununla birlikte, her ne kadar 28 AB üyesi ülkenin toplam savunma harcaması ABD'nin savunma harcamasının yarısı kadar olsa da, AB'nin savunma harcamasının yüzde yetmişini sadece dört ülke –Almanya, Britanya, İtalya ve Fransa- yapmaktadır. Bu durum ise geri kalan 24 ülkenin savunma harcamalarına çok fazla bütçe ayırmadığını göstermektedir. Dahası son yıllar içerisinde, üye ülkelerin savunma harcamalarını özellikle ekonomik ve mali krizler nedeniyle önemli oranda azaltma eğilimi içerisine girdikleri görülmektedir. Hatta AB üyesi ülkelerin başlatmış oldukları, örneğin Eurofighter ve A400 nakliye uçağı gibi projeler üye ülkelerin ekonomik ve mali kriz içinde

olmasından dolayı vermiş oldukları siparişleri azaltmak zorunda kalmışlardır (Miskimmon 2007: 90-91). Bu nedenle, savunma bütçesi kısıtlı olan üye ülkeler Avrupa düzeyinde oluşacak bir askeri oluşum sonucu ekonomik olarak girecekleri ağır yükümlülükleri göz önüne alarak AB askeri kapasitesinin sınırlı ve sadece ekonomik ve normatif gücü destekleyecek şekilde oluşmasını ön planda tuttıkları görölmektedir.

Tüm bu nedenlerden dolayı, AB ABD gibi askeri bir güç olarak uluslararası sistemde etkili bir aktör olamamaktadır (Ginsberg ve Penska 2012; Thomas 2012; Keukeleire 2010; Keukeleire ve Delreux 2014; Howorth 2011).). Robert Kagan, ABD'nin Mars'tan AB'nin ise Venüs'ten geldiği şeklinde ifadesi ile her iki aktörün uluslararası rolünü saptamış ve politikalarının da buna uygun olduğunu belirtmiştir (Kagan 2003).

Her ne kadar AB düzeyinde askeri araçlar geliştirmeye başlanmış olsa bile, bu araçlar daha çok sivil ve normatif Avrupa değerleri desteklemek için oluşturulan araçlar olarak göze çarpmaktadır. Nitekim üye ülkeler son olarak Lizbon Antlaşmasında, askeri kapasitesinin çerçevesini 'müşterek silahsızlanma operasyonları, çatışma önleme, barış koruma ve barışı sağlama' gibi konular ile çizmesiyle bir anlamda, AB'nin klasik askeri güç olmasının önüne geçmişlerdir. Bunun doğal bir sonucu olarak, AB uluslararası krizlerde ABD gibi 'sert gücü' ön plana çıkaracak bir kapasiteyi oluşturacak imkanlardan yoksun kalmaktadır. Başka bir deyişle, ABD gibi dünyanın değişik coğrafyalarında askeri birlikler konumlandırarak ya da anında kriz bölgelerine askeri birlikler sevk edecek kapasitenin oluşması, üye ülkelerin AB'yi bir askeri güç olarak görmek istememesinden dolayı mümkün olmamaktadır (K. Smith 2005; Krohn 2009; Thomas 2012). Aynı zamanda savunma ve güvenlik konularındaki süreçlerin karışık olması, bir yandan üye ülkeler arasında uzlaşmanın oluşmasını zorlaştırırken, diğer yandan AB'nin krizlere müdahalesini geciktirmektedir. Bu ise AB'nin uluslararası sistemde, diğer aktörler tarafından, ekonomik gücüne rağmen, dikkate alınan bir aktör olmasının önüne geçmektedir. Nitekim AB için 'ekonomik olarak bir dev, siyasi olarak bir cüce ve askeri olarak bir kelebek' yakıştırması tam da bu noktadan kaynaklanmaktadır. Zira AB ekonomik ve normatif gücüne bağlı olarak, askeri gücünü ön plana çıkarmak için son on yıllar içerisinde birçok somut girişimde bulunmasına rağmen (Operation Artemis, Concordia, EUFOR RD Congo, EUFOR Tchad/RCA vb.) bunların hemen hemen hepsi kısa ömürlü girişim olarak kalmıştır.

2.3. Normatif Güce Dayalı Dış Politika Araçları

Soğuk Savaş sonrası dönemde AB, dünyanın geri kalanıyla olan ilişkileri barış, özgürlük, demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, iyi yönetim, sürdürülebilir kalkınma ve karşılıklı dayanışma ilkelerine dayanan normatif değerler üzerinde inşa etmeye çalıştığı, gerek Maastricht'e, gerek Amsterdam'da ve gerekse Lizbon Antlaşması hükümlerinde açık bir şekilde görölmektedir (Manners 2008: 23; Manners 2006: 68-69). Nitekim ODGP'nin oluşturulması ile AB, sadece temel hedef olarak insan hakları, demokrasi, barış, hukuk devleti ve uluslararası hukuk ilkelerini desteklenmesi ve güçlendirilmesini değil, aynı zamanda AB'nin kendisinin oluşmasına ve gelişmesine ilham veren bu ilkeler işığında dünya siyasetindeki eylemlerine rehberlik edeceğinin altı çizilmiştir (Keukeleire ve Delreux 2014: 135). Uluslararası sistemde AB'nin kendi kendini bu ilkelerin savunucusu olarak görmesinin altında yatan en önemli neden şüphesiz, üye ülkelerin bu ilkelerin uygunluğuna ve desteklenmesine ikna olmaları ile ilişkilidir. Başka bir deyişle söylenecek olunursa, bu ilkelerin savunulması sadece AB'nin dış politikası ile ilgili değil, daha da önemlisi AB'nin kendi kuruluş amacına 'uygunluğu' ile örtüşmesinden dolayı tüm üye ülkelerin üzerinde ittifak ettikleri bir durum ortaya çıkmaktadır (Fosters 2005: 92).

Üye ülkelerin AB'nin kurucu normları üzerinde uzlaşmaları ve AB'nin bunları uluslararası sistemde kullanması konusunda hem fikir olmaları, bir dış politika aracı olarak normatif araçların daha tutarlı ve buna bağlı olarak görece daha etkili olmasını sağlamaktadır (Krohn 2009: 12-14). AB'nin uluslararası sistemde normatif araçları etkili kullanabilmesi, yukarıda da bahsedildiği gibi, uzun tarihsel süreçlere yayılan ve AB'nin hukuk altyapısının oluşturan norm standart ve değerler üzerinde inşa edilmesinden kaynaklandığı gibi uluslararası bir aktör olarak dış politikanın diğer araçları –özellikle askeri araçları– kullanmasında ortaya çıkan kapasite ve kabiliyet yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Telatar 2008: 289). AB'nin uluslararası bir aktör olarak –ki uluslararası sistemde ulus devletler temel aktör olarak kabul edilmektedir– diğer aktörler ve uluslararası örgütler tarafından kabul edilebilmesi için dış politikada etkili olması gerekmektedir (Bretherton ve Vogler 2006: 11). Ancak özellikle Soğuk Savaş sonrasında AB'nin askeri konularda yeterli olmadığı görüldüğünden sonra, AB'nin uluslararası ilişkilerdeki aktörlüğünü güçlendirecek ve diğer aktörler tarafından dikkate alınan bir aktör olmasını sağlayacak araçlara ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda, aslında AB'nin en başından beri sahip olduğu en temel ilkeler ve değerler dış politika alanında ön plana çıkmaya başlamıştır. Nitekim AB, dış politika alanında bu norm ve değerler ile diğer ulusal ve uluslararası aktörleri etkileyerek, sahip olduğu değerleri bu aktörlere transfer ederek etkili uluslararası bir aktör olmayı amaçlamıştır (Manner 2001; Sedelmeire 2010; Panebianco 2010).

Dış politika alanında bu araçları yani, demokratik şartlara bağlı olma gereksinimi, insan haklarının korunması koşulları, özgürlük, hukukun üstünlüğü, iyi yönetim, çatışmaların barışçıl yollarla çözümü, sürdürülebilir kalkınma gibi araçları kullanması AB'nin 'sert güç' yerine 'yumuşak güç' olma eğilimi ortaya çıkarmaktadır (Sjursen 2006: 236). Nitekim üye ülkelerin uzun yıllardır savunma ve güvenlik konularında koymuş oldukları çekinceler göz önüne alındığında, onların da AB'nin uluslararası sistemde 'yumuşak' bir güç olarak rol almasını destekledikleri söylenebilir (Telatar 2008: 288-290). Gerçekten de, AB'nin dış politika alanında normatif güç olarak kullandığı araçlara bakıldığında, askeri kapasite ve kabiliyet yeterliliği gerektirmediği gibi, üye ülkelerin çok fazla risk almadan AB çatısı altında önemli kazanımlar elde edebileceği araçlar olarak görülmektedir. Bunun yanında bu araçlar, özellikle Avrupa'nın yakın coğrafyasında istikrarı ve barışı sağlayarak Avrupa bütünleşmesini etki edecek tehditlerin ortadan kalkmasına ve bütünleşme sürecinin genişlemesine ve derinleşmesine yardımcı olduğu düşünülmektedir. Buna karşın AB'nin uluslararası bir aktör olarak kullandığı bütün normatif araçların aynı etkiyi ortaya çıkardığını söylemek oldukça zordur. Bunun temel nedeni bu araçların diğer aktör üzerinde herhangi zorlayıcı bir etkiye sahip olmaması ve sadece diplomatik yollar ile diğer aktörlerin bunları kabul ettirmeye çalışması ile ilgilidir. Ayrıca Keukeleire ve Delreux'un (2014) da altını çizdiği gibi, AB'nin bu araçları etkili olarak kullanabilmesi üçüncü ülkelerin yönetimlerinin tutumlarına bağlıdır. Çünkü bu ülkeler, AB'nin sunmuş olduğu imkanları Rusya veya Çin gibi güçlü ülkelere elde etmeleri durumunda AB'nin normatif ilkelerine uymaları çok söz konusu olmayacaktır (Keukeleire ve Delreux 2014: 142).

AB, diğer üye ülkelerle olan ilişkilerini öncelikli olarak demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü çerçevesine göre belirlemektedir (Manners 2002; K. Smith 2014; Khron 2009). Bu ilkelerin korunması ve gelişmesi için AB üçüncü ülkeler ile diplomatik yolları kullanmaktadır. Bu ülkelere insan hakları ve demokrasinin gelişmesi için diyalog ve danışma mekanizması oluşturarak, AB'nin sahip olduğu norm, değer ve standartları bu ülkelere transfer etmekte ve böylece Avrupa kıtasından başlamış olduğu 'barış adası' projesini dünyaya yaymaya çalışmaktadır. AB bu normları, en iyi şekilde kendine yakın coğrafyadaki ülkelerin rejimlerinin değişimi sürecinde

kullanmıştır (Pomorska 2011; Sedelmeier 2006; Schimmelfenning ve Sedelmeier 2005). Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra eski Sovyet ülkelerinin demokratik şartlara bağlı olma gereksinimi, insan haklarının korunması ve hukukun üstünlüğü koşullarının yerine getirilmesi şartıyla üyeliğe kabul etmesi, AB'nin önemli bir norm aktarıcı rolünün doğmasına neden olmuştur. Tabii, dünyadaki diğer ülkelere bu türden bir ödöl sağlanamayacağı için AB, diğer ülkelerdeki normların korunması ve geliştirilmesi için bir takım ekonomik, teknik ve insani yardımları yapmayı taahhüt etmektedir (Sobacı 2011: 93-94). Bu şekilde bu ülkelerde demokrasinin ve insan haklarının gelişmesine ön ayak olunmaktadır. AB'nin ödüllendirme mekanizması olduğu gibi, bu norm ve değerlerin ihlal edilmesi durumunda AB bu ülkeler ile olan bütün diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkilerini askıya almakta ve bu anlamda bu ülkeleri cezalandırmaktadır. Diğer yandan üçüncü ülkelerde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün gelişmesi için, uluslararası örgütlerle örneğin idam cezasının yasaklanmasına karşı kampanyalar düzenlemektedir (Manners 2002). Bununla birlikte, bu ülkelerde sadece demokratik seçimlerin yapılmasını değil, aynı zamanda politik hakların yaygınlaştırılması, güçler ayrılığının oluşturulması, işler bir bürokrasinin kurumsallaştırılması ve sivil toplumun güçlendirilmesi gibi diğer demokratik ve hukuk devleti ilkelerinin uygulanmasına yardımcı olmaktadır (K. Smith 2014: 134-139).

Bu normların dışında AB dış politika hedefleri 'çatışma önleme ve barışın korunması görevleri', 'barışı sağlama ve çatışma sonrası istikrarlılaştırma' ve 'kriz yönetimi' araçlarını kapsamaktadır (Ginsberg ve Penska 2012; Howorth 2011; Thomas 2012). Bu araçlar AB dış politikasının en temel öğelerini oluşturmaktadır. Bu hedefler Lizbon sonrası oluşturulan AB Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi makamı ve Avrupa Dış Eylem Servisi (EEAS –European External Action Service) üye ülkelerle ile sıkı bir ilişki içinde olup, uluslararası krizlerde arabulucu rolü üstelenerek, yukarıda belirtilen AB'nin normatif hedeflerini diplomatik yollarla gerçekleştirmektedirler. Nitekim son olarak, ABD ve İnan arasındaki nükleer müzakereler sırasında AB Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini, AB adına arabulucu rolü oynayarak sorunun çözümünde önemli bir aktör olmayı başarmıştır. Bunun gibi AB dünyanın değişik bölgelerinde çatışmanın engellenmesi, barışın korunması ve barışı sağlama adına önemli misyonlar yüklenmiştir. Öyle ki, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden buyana AB Balkanlar, Güney Kafkasya, Orta Doğu, Asya ve Sahraaltı Afrika gibi birçok çatışma ve kriz bölgesinde istikrarın sağlanması ve barışın sağlanması için çok sayıda görev almıştır (Blockmans v.d. 2010; Gross 2009; Gross ve Juncos 2011). Bu görevler, uluslararası örgütlerin çatısı altında olabildiği gibi, AB'nin kendi inisiyatifinde de gerçekleşebilmiştir. Görevlerin kapsamı ise yine AB'nin yumuşak gücünü oluşturacak şekilde 'müşterek silahsızlandırma görevleri, insani ve kurtarma görevleri, askeri öneri ve kurtarma görevleri, çatışma önleme ve barışı koruma görevleri' şeklinde ortaya çıkmıştır (Kahraman 2011: 149).

Son olarak AB'nin son on yıllar içerisinde, uluslararası politikada aktörlüğünü güçlendirecek normatif araçlar arasında, sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliği ve çevre politikalarını etkili bir şekilde kullandığı görülmektedir. 1980'li yılların sonuna doğru Avrupa Tek Senedi (ATS) ile birlikte çevre ile ilgili konular AB'nin müktesebatının en temel politikalarından biri haline gelerek, uluslararası sistemdeki sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği tartışmaları içerisinde yer almaya başlanmıştır (Vogler 2010: 352). AB'nin uluslar arası platformlarda başlayan sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği tartışmalarına dâhil olması önemli kazanımlar elde edeceğinin farkına varmış olması ile ilgili olup, birliğin çevre konularına önem vermesini kolaylaştırmıştır (Börzel, 1999, Cowles v.d., 2001). Bu kazanımlardan en dikkati çekeni hiç şüphesiz AB'nin uluslararası sistemde rol alan bir aktör olarak kabul edilmesidir. Bu konunun çok önemli olmasının temel

nedeni, AB'nin dış politikada aktör olup olmadığı, eğer aktör ise ne tür bir aktör olduğunun uluslararası politikadaki etkinliği ile doğrudan orantılı olmasından kaynaklanmaktadır. İşte tam da bundan dolayı çevre gibi AB'nin kolayca uygulayabileceği 'yumuşak güç' politikaları ile küresel politikaların oluşmasında etkin, güçlü ve sürekli bir rol oynamasının, diğer politika alanlarına göre daha mümkün olması (Manners, 2002), AB'ni bugün uluslararası çevre politikalarında lider bir güç haline dönüşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

AB'nin güçlü bir aktör olması, bu konuların dış politika alanında yumuşak güç olarak nitelendirilmesinin yanında, aynı zamanda bu politika alanlarının ulusüstü niteliğinin olmasının önemli bir etkisi vardır (Bretherton ve Vogler 2006; Vogler 2011; Knill ve Lenschow 2001). Başka bir deyişle, çevre ile ilgili politikalarının üye ülkeler üzerinde, ODGP VE OGSP gibi gönüllük esasına dayalı hükümetlerarası nitelikli politikaların aksine doğrudan bağlayıcı olan politikalar arasında yer almaktadır. Esasen çevre konuları ekonomik konularla doğrudan bir bağı vardır. Öyle ki, üye ülkelerdeki çevre konusundaki farklı uygulamalar ürün maliyetlerinin değişik olmasına neden olmakta, bu ise AB'nin serbest rekabet ve malların serbest dolaşım politikasının istenilen düzeyde uygulanmasına izin vermemektedir (Talu 2013: 189). Öte yandan, çevreyi doğrudan etkileyen fosil kaynaklarının kullanımının kısıtlanması için enerji ve ulaşım politikalarının, son yıllarda çevre ve iklim değişikliği politikaları ile doğrudan ilişkilendirilmesi, üye ülkelerin AB'nin çevre ve iklim değişikliği politikalarına uyumlu olmalarını zorunlu hale getirmiştir (Jordan v.d.. 2010). Tüm bunlar Avrupa düzeyinde etkili bir çevre ve iklim değişikliği politikasının oluşmasını sağlamış ve uluslararası çevre ve iklim değişikliği konferanslarında AB'nin güçlü bir aktör ve hatta bu konularda dünyanın geri kalanına liderlik etmesini sağlamıştır (Vogler 2011; Jordan v.d. 2010; Bretherton ve Vogler 2006). Özellikle ABD'nin Kyoto protokolünden geçilmesi ile AB'nin uluslararası iklim değişikliği politikalarını yönlendirici bir liderlik üstlenmiştir. Bu bağlamda, çevre ve iklim değişikliği AB'nin en önemli dış politika aracı olarak, AB'nin uluslararası aktörlüğü güçlendirici bir rol oynamaktadır.

3. Sonuç

AB çok kutuplu uluslararası sistemde "güç" olabilmek için kurumsal yapısını güçlendirerek üye ülkelerin birlik adına tek sesliliğini sağlamak istemektedir. Ancak ulusal çıkarların çatışmasını henüz aşmadığı için birlik adına istikrarın sağlandığını söylemek oldukça zor görünmektedir. Bu nedenle de AB sahip olduğu dış politika potansiyelini en uygun düzeyde kullanamamaktadır. AB'nin dış politikada geleneksel olarak ekonomik ağırlığı bunun yanında savunma/güvenlik ve siyasi konularda kabiliyetinin sınırlı olması onun dış politikada etkin olmasını engellemiştir. ODGP'nin oluşturulması ile Birliğin temel çıkarlarını ve bağımsızlığını güvence altına alınması, uluslararası işbirliğini ilerletilmesi, demokrasiyi/hukukun üstünlüğünü ve insan haklarına saygının sağlanması, barışın korunması ve uluslararası güvenliği güçlendirilmesi konusunda üye devletlerarasındaki işbirliği yeniden düzenlenmiştir (Özdal 2013: 297-298). Bu yapısal değişikliklerle AB küresel düzeyde oyun kurucu/aktör olma doğrultusunda stratejiler geliştirmiştir. Bu karar bir bakıma AB'nin uluslararası aktörlük iddiasını sürdürebilmesi için bir zorunluluktur (Arslan 2005:229).

AB'nin bu bağlamda dış politikada kullandığı enstrümanların çeşitliliği ve niteliği de değişmiştir. AB uluslararası bir aktör olarak kullandığı sivil ve normatif güç araçları ile en az risk alarak ve sadece yumuşak güç unsurlarını kullanarak uluslararası politikada etkili olmaya çalışmaktadır. Bu araçların sağladığı faydanın ve AB'nin uluslararası politikadaki tutarlılığının diğer araçlara oranla görece daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu politikaların da kimi kez etkisiz dış politika

araçlarına dönüşebildikleri görülebilmektedir. Örneğın demokrasi ve insan hakları konusunda AB birçok gelişmekte olan ülke tarafından eleştirilmektedir. Özellikle AB'nin zaman zaman silah zoruyla Irak ve Libya gibi üçüncü ülkelerde demokrasiyi geliştirmeye çalıştığı ya da desteklediğı, buna karşın ekonomik çıkarları olduğu Arap ülkelerindeki rejimler ile iyi ilişkilerini devam ettirirken, bu ülkelerdeki insan hakları ihlallerini göz ardı ettiğı gibi kimi eleştiriler yapılmaktadır (Keukeleire ve Delreux 2014: 143). Diğer yandan, çatışmaların önlenmesi ve barışın sağlanması gibi konularda da bir yandan üye ülkelerin büyük çaplı operasyonlara gönülsüz olması, öte yandan AB'nin kendi operasyonel yetenekte caydırıcı askeri güçlerinin olmamasından dolayı etkili bir şekilde bu görevleri yerine getirmesi kısmen mümkün olmamaktadır. AB her ne kadar bu konuda liderliğı üstlenmiş olsa da çevre konularında, gelişmekte olan ülkeler ve hatta gelişmiş ülkeleri belli yükümlülükler alması konusunda zaman zaman ikna etmekte zorlandığı görülmektedir. Buna rağmen, bu araçlar AB'nin uluslararası sistemde, özellikle askeri güç ile karşılaştırıldığında Birliğin aktörlüğüne en fazla katkı sağlayan dış politika araçlarını oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Arslan, Rıza, (2005), "Avrupa Birliği ve Savunma Politikası: Dünya Sahnesine Geri Dönüş Mü?", Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 229-248
- Bretherton, C. & Vogler, J. (2006), "The European Union as a Global Actor", 2nd ed. (London and New York: Routledge).
- Brummer, Klaus, (2009), "Imposing Sanctions: The Not So 'Normative Power Europe", içinde: European Foreign Affairs Review, 14, 1, 191-207.
- Carbone, M., (2011) "The EU and the Developing World: Partnership, Poverty, Politicization" İçinde: Hill, C. ve Smith, M. (ed.) International Relations and the European Union, Oxford: Oxford Press 324-48.
- Council Common Position 2008/944/CFSP, OJ L 335, 13.12.2008, p. 99
- Çomak, H.,(2005), "Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye". İstanbul: TASAM Yayınları, 2005.
- Duchêne, F., (1972), "Europe's Role in World Peace", İçinde: R. Mayne (ed.) Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look Ahead. London: Fontana
- Duchêne, F., (1973), "The European Community and the Uncertainties of Interdependence", İçinde: M. Kohnstamm and W. Hager (eds) A Nation Writ Large? Foreign-Policy Problems before the European Community, London: Macmillan, pp. 1-21
- Eckes, C., (2012), "EU Counter -Terrorist Sanctions Against Individuals: Problems and Perils". European Foreign Affairs Review, 17(1) 113-32
- EEAS; European Commission Joint Staff Working Document "The EU Special Incentive Arrangement for Sustainable Development and Good Governance (GSP+) covering the period 2014 - 2015" Brussels, 28.01.2016 SWD(2016) 8 final.
- Esfandiary, D., (2013), "Assessing the European Union's Sanctions Policy: Iran as a Case Study", Non-Proliferation Papers, No. 34, EU Non-Proliferation Consortium, December.
- Foster, N., (2005). "Blackstone's EC Legislation 2004-2005", Oxford: University Press.
- Ginsberg, Roy H., (1999), "Conceptualizing the European Union as an International Actor: Narrowing the Theoretical Capability-Expectations Gap". Journal of Common Market Studies 37(3): p.429-454.
- Gross, E., (2009), "The Europeanization of National Foreign Policy: Continuity and Change in European Crisis Management", Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hill, Christopher, (1998), "Closing the Capabilities-Expectations Gap?" İçinde: John Peterson and Helen Sjursen, A Common Foreign Policy for Europe? Competing Visions of the CFSP". pp.19-41. New York: Routledge.

- Hill, C., (1993), "The Capability-Expectation Gap, or Conceptualizing Europe's International Role", *Journal of Common Market Studies*, 31(3), 305-328.
- Holland, M., (2002), "The European Union and the Third World", Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Howorth, J., (2011), "The EU's Security and Defence Policy: Towards a Strategic Approach", içinde: C. Hill and M.E. Smith, eds. *International relations and the European Union*. 2nd ed. Oxford: Oxford Univ. Press, 197-225.
- Kagan, Robert (2003) *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, içinde: *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2003-03-01/paradise-and-power-america-and-europe-new-world-order> Erişim 6.12.2015
- Karaman, S., (2011). "Avrupa Birliğinin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası", içinde: Erhan, Ç., ve Senemoğlu, D., *Avrupa Birliği Politikaları*, Ankara İmaj Yayınevi.
- Kasım, Kamer (2002). "NATO'ya ve ABD-AB İlişkilerine Etkisi Bakımından Ortak Avrupa Dış ve Güvenlik Politikası", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2 (Bahar 2002), ss. 87-99.
- Keukeleire, S. and Delreux, T., (2014) "The Foreign Policy of the European Union", 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Krohn, Fabian, (2009), "What kind of power? The EU as an International Actor". <http://www.atlantic-community.org/app/webroot/files/articlepdf/Fabian%20Krohn.pdf>
- Manners, I. (2001), "Normative Power Europe. The International Role of the EU", Paper presented at the biennial meeting of the European Community Studies Association, Madison (WI), USA. Erişim: http://aei.pitt.edu/7263/1/002188_1.PDF Erişim 7.12.2015
- Manners, Ian (2006) "The Symbolic Manifestation of the EU's Normative Role in the World Politics", içinde: Elgström, Ole. ve Smith Michael, *The European Union's Roles in the International Politics: Concepts and Analysis*, Oxon:Routledge
- Manners, Ian, (2008) "The normative power of the European Union in a globalized world", in Zaki Laïdi (ed.) *EU Foreign Policy in a Globalized World: Normative power and social preferences*, Routledge , , p. 23-38.
- Mercan, S., (2008), "Avrupa Dış Politikası: İsrail-Filistin Çatışması Örnek Olayı". *Akademik Orta Doğu*, 3(1) ss 97-131.
- McCormick, J., (2013), "Avrupa Birliğini Anlamak". Ankara: Bing Bang Yayınları
- Miskimmon, A. (2007), "Germany and EU Foreign Policy: Between Europeanization and National Adaptation". Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Özdal, B.,(2013), "Avrupa Birliği, Siyasi Bir Cüce Askeri Bir Solucan mı?", Bursa:Dora
- Peterson, J. and Sjursen, H., (1998), "A Common Foreign Policy for Europe? Competing Visions of the CFSP", London: Routledge.
- Panebianco, S. (2010), "The EU and the Middle East", içinde: F. Bindi (ed.), *The Foreign Policy of the European Union. Assessing Europe's Role in the World*. Washington DC: Brookings Institution Press: 183-196.
- Pomorska, K. (2011), "Are We There Yet: From Adaptation to Europeanization of Polish Foreign Policy", *EUSA Twelfth Biennial International Conference*, Boston
- Smith, K., (2014), "European Union Foreign Policy in the Changing World", 3. Edition. Cambridge: Polity Press.
- Smith, K. E. (2004), "Still 'civilian power EU'?" *European Foreign Policy Unit Working Paper*, 2005(1) 1-19
- Smith, M. E., (2011), "Implementation: Making the EU's International Relations Work", içinde: Hill, C. ve Smith, M. (eds) *International Relations and the European Union*. Oxford: Oxford Press 171-193
- Schimmelfennig, Frank, and Ulrich Sedelmeier (2005). *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Ithaca: Cornell University Press.
- Sedelmeier, U., (2010), "Enlargement - From Rules for accession to a Policy towards Europe", içinde: Wallace, H., Pollack, M. A. & Young, A. R. (Ed.), *Policy-Making in the European Union*, Oxford University Press.

- Sedelmeier, U. (2006) "Europeanization in new member and candidate states", *Living Review of European Governance*, 1(3).
- Sjursen, H. (2006), "The EU as a "normative" power: how can this be?", *Journal of European Public Policy*, 13, 2, pp. 235-251.
- Sobacı, M. Z., (2011), "Avrupa Birliği Koşulsallığının Etkinliği Bağlamında Türkiye'de Reform Üzerine Bir Analiz", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 10(1), 85-100.
- Talu, N.,(2011), "Avrupa Birliği Çevre Politikası". İçinde : Kaya, A., Aydın, S., Gürsoy, D. Y., ve Beşgöl, Ö. O., *Avrupa Birliğine Giriş: Tarih, Kurumlar ve Politikalar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Telatar, G.,(2008), "Küresel Politikada AB ve ABD: Farklı Perspektifler (Mİ?)". İçinde Dönmez, R. Ö., ve Telatar, G., *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*, Ankara: Phoenix.
- Thomas, D. C., (2012), "Making EU Foreign Policy: National Preference, European Norms and Common Policies". Basingstone: Palgrave Macmillian.
- Tonra, B., and Christiansen, T., (2004), "Rethinking European Union Foreign Policy", Manchester: Manchester University Press.
- Treacher, A., (2004) "From Civilian Power to Military Actor: the EU's Resistable Transformation", *European Foreign Affairs Review* 9: 49-66.
- Versluys, H., (2009), "European Humanitarian Aid: Lifesaver or Political Tool", İçinde Orbie, J. *Europe's Global Role-External Policies of the European Union*, Aldershot: Ashgate.
- Vogler, J., (2011), "The Challenge of the Environment, Energy, and Climate Change", İçinde: Hill, C. ve Smith, M. (eds) *International Relations and the European Union*, Oxford: Oxford Press 324-48.
- Wong, R.Y.P., (2007), "Foreign Policy", in: P. Graziano & M.P. Vink (eds.) *Europeanization: New Research Agendas*, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Zielonka, J., (1998), "Explaining Euro-Paralysis. Why Europe is Unable to Act in International Politics". Basingstoke: Macmillan.

